

GELENEKSEL HİNT MÜZİĞİ

RAUF KERİMOV

K

ÖKENİ Hindu tapınaklarındaki *Vedik* ilahilerine uzanan Hint müziği, tarihin en gelişmiş melodik müzik sistemlerinden

birine sahiptir ve bu niteliğini günümüze kadar koruyabilmiştir. Kutsal metinlerin yazıldığı dört *Veda*'dan üçüncüsü *Samaveda*'da kurban törenleri esnasında söylenen ilahiler, Hint müziğinin temeli sayılmaktadır.¹

Din menşeli olması sebebiyle Hint müziğinde estetik ile dinî düşünce birbirinden ayrılmaz.² Yapılan çalışmalar, Hintlilerin eski çağlarda, müzikal sesin yüksekliği, gücü, ölçüsü, süresi ve yedi ses dizimi hakkında bilgisi olduğunu ortaya koymuştur.³ Fakat Hint müziğinde nota yazım sistemi olmadığından bu müzik geleneği yüzyıllar boyunca halk arasında kayıt altına alınmadan ağızdan ağza aktarılmış ve bu sebeple erken müzik mirasının büyük çoğunluğu geri dönüşümsüz şekilde kaybolmuştur.

Hint müzik tarihi hakkındaki ilk önemli yazılı kaynak, bilgin *Bharata Muni* tarafından MÖ 2. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasında yazıldığı tahmin edilen *Nāṭyaśāstra* adlı eserdir.⁴ Klasik müzik geleneği prensipleri üzerine kurulu bu eser, bir tiyatro ortamında müziğin varlığı, müzik icracısı tarafından duyuların canlandırılması gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Eserde aktörlerin sahnedeki davranışları ve hareketleri, oyun sırasında kullanılan kıyafet türleri, oyuna giriş ve çıkış yöntemleri, provalar, müzisyen gruplarının düzeni gibi birçok dramatik sanat tekniği tartışılmaktadır.⁵ Müzikle ilgili bölümde ses aralıkları, mikro aralıklar, perdeler, ritim ve tempo kuramlarının yanı sıra çeşitli müzik aletlerinin değişik çalış teknikleri de açıklanmaktadır. Hint müziğinin anahtar kavramı olan *raga*⁶ ilk defa bu kitapla tanıtılmıştır.⁷

Hint kültürünün çok etnikli, çok dilli ve çok kültürlü yapısı onun müziğine de yansımıştır. Hindistan'ın farklı bölgelerinde yaşayan kabilelerin müzikleri ve dansları müzik kültürünün oluşmasında büyük rol oynamış,⁸ temeli kabile müziğine dayanan basit ezgiler zaman içinde halk şarkılarına dönüşmüştür. Diğer yandan Orta Asya coğrafyası mü-

zik geleneklerinin etkisiyle yeni tarzlar oluşmuştur. Yüzyıllar süren kültürler arası etkileşimler sonucu Kuzey Hindistan (Hindustani) ve Güney Hindistan (Carnatic) adında iki farklı müzik geleneği teşekkül etmiştir. Pek çok ortak özelliği bulunan bu iki gelenek, farklı tarzlar barındırmaktadır. 16. yüzyıldan itibaren her iki gelenek paralel biçimde eserlere yansımaya başlar.⁸ İki gelenek arasındaki temel fark, Hindustani tarzının çoğunlukla doğaçlama, Carnatic tarzının ise beste biçiminde olmasıdır. Bölgelerin *raga* modelleri de birbirinden farklıdır; Hindustani müziğinde daha çok doğaçlama yapılırken Carnatic geleneğinde *ragalar* beste metni ile daha yakından uyum sağlar. Hindustani *ragaları* günün belirli saatlerinde seslendirildiği halde Carnatic *ragaları* için böyle bir kaide yoktur.⁹ Ayrıca kuzeyde müzik gelenekleri sürekli gelişirken güneyde bütünlük korunmaya çalışılır.¹⁰

Hindistan'da olduğu kadar Pakistan ve Bangladeş'te de yaygın olan Hindustani geleneğinin oluşumu MÖ 3000 yıllarına kadar uzanır.¹¹ Doğaçlama yoluyla icra edilen ve *raga* ve *talalar*dan oluşan Hint müziği,¹² genellikle bu müziğin simgesi olan *tabla* çalgısıyla desteklenir. Sık kullanılan bir diğer çalgı ise arka fonda dem tutarak monoton 'derin ses' sağlayan *tanpuradır*.¹³ İnsan sesi için mükemmel bir altyapı oluşturarak sesin yüksekliğini tutmaya yardımcı olan bu telli çalgı, kuzeyde çok popülerdir. Akordu her bir *ragaya* göre özel olarak ayarlanan *tanpurayı*, üstad solistin öğrencisi çalar. Rama ve Krishna tanrılarına adanmış aşk ve doğa konuları ile ilişkili dinî ilahiler Hindustani müzik için karakteristiktir.¹⁴ 13-14. yüzyıllarda müzik geleneğine göre şekillenen ve Babür İmparatorluğu döneminde daha da gelişen bu gelenekte, Fars kültürünün etkisi açıkça görülmektedir. Bir yandan belirli ölçüde Arap ve İran müziği etkisi altında olan Hint müziğinde, karakteristik özelliklerini yansıtan *khyal*, *ram*, *thumri*, *dhrupad*, *dhamar* gibi çok sayıda müzik formu da gelişmiştir.¹⁵ *Sitar*, *sarod*, *tanpura*, *bansuri*, *shehnay*, *sarangi* ve *tabla* Hindustani müziğine özgü çalgılardır.¹⁶

Kuzeye göre Hindistan'ın güneyi, daha az oranda farklı kültürlerin et-

kisinde kalmıştır. Bu nedenle tutkunları onun kuzey müziğine göre daha 'saf' olduğunu iddia ederler. Carnatic müzik geleneği tapınak ritüelleri kadar Hinduizm ile de yakından ilişkilidir. Bu geleneğin izleri, 1-2. yüzyıllar civarında izlenebilmektedir. Carnatic tarzını sistematize eden isim ise şair, müzik kuramcısı ve sanatçı Purandaradasa'dır (1480-1564).¹⁷ Bu müziğin gözde çalgıları *venu*, *gottuvadyam*, *veena*, *mridangam*, *kanjira*, *ghatam* ve kemandır.¹⁸

Carnatic tarzının en önemli kompozisyon şekli, dinî şarkı formu *kritidir*. Ses sanatçısı, *kritiye* başlamadan önce genellikle *alapana* denen kısa bir doğaçlama yapar.¹⁹ *Kriti*; *pallavi*, *anupallavi*, *charanam* adlı üç bölümden oluşur. *Charanam* genellikle *anupallavinin* izlerini taşır, son satırda ise besteci veya *mudranın* kimliğine işaret edilir.²⁰

Hint müziğinde zaman zaman 'ezgi' ya da 'hava' anlamlarına gelen *raga*, çekirdek ezginin geleneksel kurallara dayalı doğaçlama yoluyla genişletilmiş ve süslenmiş melodisidir. Her ne kadar Hint müziği makam müziği karakterine sahipse de *ragaların* Orta Doğu ve Uzak Doğu müziğindeki makamlar, melodiler ve bestelerle karıştırılmaması gerekir. *Raga*, yedi notalı tam oktav içinde *arohana* ve *avarohana* denen beşli-altılı döngüler ve bunların kombinasyonlarından oluşan, kendine özgü çıkıcı ve inici dizisiyle hassas, zarif ve estetik bir melodidir.²¹ Bazı *ragalarda* yedi çıkıcı sesin tamamı kullanılmaz.²²

Melodik sistemin temel unsurlarından sayılan uyum ve uyumsuzluk teorisi Hint müziğinde *vadi*, *samvadi*, *vivadi* ve *anuvadi* terimleriyle ifade edilir. Bunlar Batı müziğindeki *sesli*, *uyumlu*, *uyumsuz* ve *yarım kafiye* kavramlarının karşılığıdır.²³ Her bir *ragadaki* ana nota *vadi* (kral), ikinci önemde nota *samvadi* (bakan), yardımcı nota *anuvadi* (asistan) ve uyumsuz son nota *vivadi* (düşman) olarak tanımlanır.²⁴ *Raganın* ruha zevk vermesi için sadece notalara ve müzik süslemelerine değil aynı zamanda her *ragaya* mahsus duyuların hissedilmesine ve maneviyata da ihtiyaç vardır.²⁵

Raga yapısı birkaç önemli elementten oluşmaktadır. Bu karmaşık yapının ilkin elementi olan *nada*, metafizik ve fiziksel sesleri temsil eden bir kav-

Tanpura. Geleneksel Hint müziği enstrümanı. 1735 tarihli minyatür. The Met.

ram olmakla birlikte aynı zamanda manevi ve felsefi çağrışım yapar. Eski Vedic metinlerinde dünyada iki tür ses olduğundan bahsedilir. Bunlardan biri, göksel kürelere yakın üst, temiz hava tabakası olan eter titreşimidir. Sadece çok aydın yogilerin duyabileceği bu ses *anahata nad* ya da 'sessiz ses' olarak adlandırılır. Bu ses bazen Pisagor'un *Kürelerin Armonisi* eserindeki 'evrenin sesi' ile kıyaslanır. Diğer ses türü olan *ahata nad*, atmosferin yere yakın hava tabakası titreşiminden doğan 'duyulan

ses'tir. Bu terim, bizim doğada duyduğumuz veya ürettiğimiz müzikal olan ya da olmayan sesler için kullanılır.²⁶

Hint müziği geleneğinde *ragaların* farklı ruh hâllerine sebep olduğuna dair yaygın bir inanış mevcuttur.

Hint müziği *saptak* olarak adlandırılan yedi notalı ses dizisinden oluşur. Dizimin ana notası 'sa,' her defasında müzisyenin psikoduygusal durumuna, gün, mevsim, mekan ve seyirci kitlesine göre belirlenir.

Ragada tam ve yarım ses perdelerine *swara*, yorumcu ve dinleyici üzerinde duygusal ve psikolojik etkiler yaratan anlayışa *rasa* denir. Hint sanatının temeli olan müzik, dans, tiyatro ve şiirde dokuz ruh hâli (*nava rasa*) vardır: *shringar* (erotik), *haysa* (mizahi), *karuna* (patetik), *raudra* (öfkeli), *veera* (cesur), *bhayanaka* (korkak), *bibhatsa* (nefret dolu), *adbhuta* (meraklı) ve *shanta* (sakin). Bunlar, Hint estetiğinin temelindeki dokuz ana duygudur. Bu duygulardan birini belirleyen bir *ragada* icracı, duygu ve düşünceleri ne kadar uyumlu şekilde ifade ederse müzik de bir o kadar etkileyici olur.

Hint felsefesine göre dünyada hiçbir şey sebepsiz yere oluşmaz. Bu düşünceden hareketle sesler de günün farklı zaman dilimleriyle ilişkilendirilir. Dolaşısıyla kimi *ragaların* sabah, kimilerinin de akşam saatlerinde çalınması daha uygun görülmektedir.²⁷ Hint müziğinde müzisyenin için bulunduğu ortamı, eserin icra zamanını, kendisinin ve izleyicilerin ruh hâlini dikkate alması önemlidir.²⁸

Temel *ragalar* takımını oluşturan *melakarta* sistemi, Carnatic müzik geleneğine özgüdür. *Melakarta*, 72 *ragadan* oluşur. 16. yüzyılda ünlü müzik bilimcisi Venkatamakhi tarafından hazırlanan²⁹ bu sistem, *janaka* ve *thai* adlı üretici *ragaların* fonksiyonlarını net bir şekilde göstermektedir.³⁰ *Hindustani* müzik geleneğinde ise Carnatic *melakarta*

Raga Dipak. Dağınık bir Ragamala el yazmasından. 1745.
Yale University Art Gallery.

sisteminden farklı olarak *thaat* düzeni kullanılır. Burada 72 raga yerine, sadece 10 *thaat* (*Bilawal*, *Khamaj*, *Kafi*, *Asavari*, *Bhairavi*, *Bhairav*, *Kalyan*, *Marva*, *Purvi*, *Todi*)³¹ yer almaktadır.³²

Harika melodilere sahip *ragalar tala*³³ denen ritmik şekiller eşliğinde icra edilir. Temel ritmik kombinasyonlar oluşturan *talaların* müzik stillerine göre değişen farklı metrik biçimleri mevcuttur.³⁴ *Tala*, bir eserin nabzıdır.

Hint müziği, nezih süslemelere ve zengin ses renklerine eğilimlidir. Bu müzikte bir çalgıdan mükemmel derecede basit ses elde etmek mümkün değildir. Bu bakımdan Hint müziği desenleri çeşitli melodik süslemeler (*gamak*) gerektirir. Bu tarz bir icra tekniği ancak uygulamalı olarak öğrenilir. Zira hiçbir nota yazısı Hint müziğinin melodi hattındaki nüansları ve süslemeleri tam olarak gösteremez. *Gamaklar* çalgılarda telleri titreştirme veya teller üzerinde parmağı kaydırma (*glissando*) yoluyla elde edilir. Sanatçı *raga* ve *tala* seçtikten sonra tema üzerinden doğaçlama yapmaya başlar. Eserlerin nota yazısı olmadığından aynı performansı tekrarlamak mümkün değildir. Her parça, her seferinde farklı seslendirilir. Dışarıdan anlaşılabilir gibi görünen Hint müziğini algılamak, uzmanları için oldukça zevkli ve keyiflidir. Z

NOTLAR

¹ Ravi Shankar, "Vospriyatie İndiyskoy Klassičeskoj Muzyki", *İndii III/84* (1985): 28-36.

² Bigamudre Chaitanya Deva, *Indian Music*, New Delhi: Taylor & Francis, 1995, s. 4.

³ Suresh Narayanan, *Carnatic Music*, Suvarnaraagam, 2007, s. 32.

⁴ Richard Schechner, *Performance Studies: An Introduction*, Routledge 2002, s. 156.

⁵ Sarmā Vi. Es, *Kunchan Nampyar: Makers of Indian Literature*, New Delhi: Sahitya Akademi, 2000, s. 16.

⁶ Sanskritçe 'renk, ruh hâli' anlamına gelen *raga* sözü, bir melodinin üstüne kurulu beş ve daha fazla notadan oluşan melodik modlardır.

⁷ Svetlana Ryzhakova, *İndiyskiy tanez*.

⁸ *Iskustvo preobraženiya*, Moskova: Russian State University for the Humanities Press, 2004, s. 8.

⁸ Neil Sorrell, Ram Narayan, *Indian Music in Performance: A Practical Introduction*, Manchester University Press, 1980, s. 4.

⁹ Peter Lavezzoli, *The Dawn of Indian Music in the West: Bhairavi*, New York-London: Continuum International Publishing Group, 2006, s. 17.

¹⁰ Reginald Massey, Jamila Massey, *The Music of India*, New Delhi: Abhinav Publications, 1996, s. 101.

¹⁵ Deva, age, s. 2.

^{11, 12, 13, 14, 16} Ryzhakova, age, s. 23.

¹⁷ Dutta Madhumita, *Let's Know Music and Musical Instruments of India*, New Delhi: Star Publications, 2008, s. 38.

¹⁸ Ryzhakova, age, s. 23.

¹⁹ Terry E. Miller, Andrew C. Shahriari,

World Music: A Global Journey, Taylor & Francis, 2008, s. 109.

²⁰ Kartaşova Tatyana, "Upshastriya Kak Integralniy Fenomen Muzykalnoy Kulturi Severnoy i Yujnoy İndii", Doktora Tezi, Tchaikovskiy Moskova Devlet Konservatuarı, Müzik Teorisi Bölümü, 2010.

^{21, 22} Massey Reginald, age, s. 101.

²³ Jairabhoy, "Factors Underlying Important Notes in North Indian Music", *Ethnomusicology XVII/1* (1972): 63-81.

²⁴ Delia Lucia L. Panissenı, *India: Passport to Love*, New Delhi: Atlantic Publishers & Dist, 1999, s. 215.

²⁷ Deva, age, s. 19.

^{25, 26, 28} Shankar, agm.

^{29, 30} Kumar, age, s. 5.

³¹ Sujan Rane, *Learning Hindustani Classical Vocal Music*, Xlibris, 2011, s. 58.

³² Jeff Todd Titon, vd., *Worlds of Music: An Introduction to the Music of the World's Peoples*, Wadsworth Publish, Cengage Learning, 2009, s. 199.

³³ 'El çırpma' anlamındadır.

³⁴ Elisabeth May, *Music of Many Cultures: An Introduction*, Berkeley-Los Angeles-London: UC Press, 1983, s. 101.